

פרשת נשא - צבא, סוטה, נזיר וברכת הכהנים - מדרג הצרכים והחובות במבחן האהבה

זאב (וה) פרידמן

פרשת "נשא" הארוכה ביותר בחמשה חומשי תורה, 176 פסוקים, מציגה לנו ארבעה מופעים בעלי משמעות, בסדר הבא: **צבא** < **האישה הסוטה** < **הנזיר** < **ברכת הכהנים**.

צבא - וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. נְשֵׂא, אֶת-רֵאשׁ בְּנֵי גִרְשׁוֹן גַּם-הֵם: לְבֵית אֲבֹתָם, לְמִשְׁפַּחְתָּם. מִבְּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה, עַד בֶּן-חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקַד אוֹתָם: כָּל-הַבָּא לְצָבָא צָבָא, לַעֲבֹד עִבְדָּה בְּאֶהֱל מוֹעֵד. (ד, כא - כג).

האישה הסוטה – וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: אִישׁ אִישׁ כִּי תִשָּׂא אִשְׁתּוֹ, וּמַעְלָה בּוֹ מַעַל. וְשָׁכַב אִישׁ אִתָּהּ, שְׁכַבַת-זָרַע, וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, וְנִסְתָּרָה וְהִיא נִטְמָאָה; וְעַד אֵין בָּהּ, וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׁה. וְעָבַר עָלֶיךָ רוּחַ" (ה, יא-יד).

נזיר – "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, כִּי יִפְלֹא לְנֹדֵד נֹדֵד נְזִיר לְהִזִּיר, לִיהוָה. מִיָּוֶן וְשָׂכַר זֵזִיר, חֹמֶץ יָוֶן וְחֹמֶץ שָׂכַר לֹא יִשְׁתֶּה; וְכָל-מִשְׁרֵת עֵנְבִים לֹא יִשְׁתֶּה, וְעֵנְבִים לַחִים וַיִּבְשִׂים לֹא יֹאכַל. כָּל, יָמֵי נְזִרוֹ: מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגִּפְּו הַיָּוֶן, מִחֶרְצָנִים וְעַד זֶג לֹא יֹאכַל. כָּל-יָמֵי נְדָר נְזִרוֹ, תַּעַר לֹא-יַעֲבֹר עַל-רֵאשׁוֹ". (ו, א-ז).

ברכת הכהנים - וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בָּנָיו לֵאמֹר, כֹּה תְבָרְכוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אָמֹר, לָהֶם. יְבָרְכֶךָ יְהוָה, וַיִּשְׁמְרֶךָ. יָאֵר יְהוָה פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ, וַיַּחֲנֶנְךָ. יִשָּׂא יְהוָה פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ, וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת-שְׁמִי, עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְאָנִי, אֲבָרְכֶם. " (ו, כב-כו).

אני מבקש להציג בפרשתנו מודל שכולל בתוכו, מדרג של צרכים, וחובות, שמשתקף בברכת הכהנים, ומיוצג בשלושת המופעים בפרשתנו – **צבא, סוטה ונזיר**.

המופע הראשון בפרשתנו מציג את הצורך והחובה, **בביטחון ובהגנה של**: " כָּל הַבָּא לְצָבָא צָבָא". צה"ל- צבא ההגנה לישראל.

המופע השני מציג את הצורך והחובה, בהגנה על **המשפחה ושלמותה**, כפי שנלמד מפרשת האישה **הסוטה**: " תִּשָּׂא אִשְׁתּוֹ, וּמַעְלָה בּוֹ מַעַל.... וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, וְנִסְתָּרָה". **זאת המחויבות של שני בני הזוג לילדיהם, לנהוג במוסריות, ביושרה ובסקיפות, אחד כלפי השני, ולדאוג לשלמות המשפחה.**

המופע השלישי של הנזיר, מדגיש את השלילה שבהתנתקות מחובות ומעורבות בחיי החברה. כפי שרש"י מפרש: " אין נזירה אלא פרישה".

הרלב"ג (רבי לוי בן גרשון 1288-1344) מנתח המופעים: "בפרשת סוטה- כי זאת הפרשה להסיר הקטטה מן הבית, והנה שלום הבית קודם לשלום העם....., בפרשת נזיר- להשקיט הריב וההפסד מהאדם בעצמו".

התבוננות בברכת הכהנים, מציגה בפנינו **מדרג היררכיה של צרכים וחובות**.

הרב פרויף יונתן זקס בפרשנותו לפרשתנו מציג המדרג בפסוקי ברכת הכהנים: " יש בפסוקי הברכה התקדמות הדרגתית פנימה. בפסוק הראשון ד' מברך אותנו ושומרנו. בפסוק השני, הברכה היא **מוסרית**, הפסוק השלישי הוא **הפנימי מכולם**".

במאמר של **אריה ארזי** הכוהן (מוסף שבת, מקור ראשון, יא' בסיון תשע"ב), נעשית השוואה בין ברכת הכהנים לבין התיאוריה - **מדרג הצרכים של מסלאו**. (אברהם מסלאו, פסיכולוג יהודי, 1908-1970, פירסם התיאוריה שלו ב1943).

פירמידת מדרג הצרכים או הקרוי סולם הצרכים של מסלאו כולל סולם של 5 שלבים, מהנמוך לגבוה: **מצרכים פיזיולוגיים**, -אוויר, אוכל, מים וכי, דרך צרכים של **בטחון פיזי, בריאותי, משפחתי וכלכלי**, דרך צרכים של **שייכות ואהבה**, לאהוב ולהרגיש נאהב, דרך צרכים של **הערכה**

חברתית ועד לשלב הגבוה ביותר בסולם של **מימוש עצמי**. יותר מאוחר הוסיף מסלאלו למדרג שלב ששי: **שגב והתעלות**.

המודל של מסלאלו נוסח מחדש ע"י חוקר אחר בשם **קלייטון אלדרפר**, שפרסם ב 1972 את **מודל ה E.R.G.** (Existence Relatedness Growth) מודל זה מסווג את מכלול צרכי האדם לשלוש קבוצות של צרכים: **צרכי הקיום**, **צרכי ההשתייכות**, שהם הצרכים החברתיים של האדם. **צרכי הצמיחה** (כבוד הערכה ומימוש עצמי).

חוקר אחר בשם **פרדריק הרצברג**, (1923-2000) פסיכולוג אמריקאי מאסכולת יחסי אנוש בניהול הבחין במדרג של שתי קטגוריות: **גורמים פיזיים וגורמים פסיכולוגיים**. **לצרכים הפיזיים** הוא קרא- **"צרכי אדם"** ("האדם הראשון") ואילו **לצרכי הנפש** הוא קרא **"צרכי אברהם"** ("אברהם אבינו"). **הרמב"ם במורה נבוכים חלק שלישי, פרק כז'**, מציג מודל צרכים של שתי קומות של תקינות האדם: **תקינות הנפש ותקינות הגוף**. לדעתו, תקינות הנפש נכבדה יותר מתקינות הגוף. אולם תקינות הגוף קודמת בטבע ובזמן והיא תנאי לתקינות הנפש. **"כי האדם אינו יכול לתפוש מושכל, אפילו אם הוסבר לו, כל שכן שיתעורר לזאת מעצמו, בשעה שיש לו כאב או רעב חזק או צמא או חום או קור חזק"**

ניתן לראות בברכת הכוהנים בפרשתנו, פירמיזה של מדרג וסולם צרכים דומה, שבבסיסו- ברכות הקיום הבסיסי של הגנה וביטחון, - "יברכך ד' וישמרך". מעליו, ברכות של צרכי ההשתייכות החברתיים, - "יאר ד' פניו אליך ויחונך". בבחינת למצוא חן בעיני אלוקים ואדם. השלב הגבוה ביותר בברכת הכוהנים, הם צרכי הצמיחה וההגשמה של האדם, - "ישא ד' פניו אליך וישם לך שלום". המימוש העצמי האולטימטיבי של היהודי המאמין, בהיותו עוסק בתיקונו של עולם בהשפעה ותרומה לחברה, לעשותה טובה יותר, זאת במרחב רוחני של קדושים תהיו, בקרבתו של האדם לאלוהים כפי שנאמר בתהילים, כז', ד': "אחת, שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ד' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ, שְׁבִתִּי בְּבֵית ד', כָּל-יְמֵי חַיֵּי לַחַיִּים לְחַיֵּים בְּנֵעָם ד' וּלְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ". נכדתי רות הסבירה לי שהמשמעות של הפסוק בתהילים היא לא להתבודד, להתנתק ולחיות בבית רוחני מרוחק - בית ד'. אלא הכוונה היא ביצירת מרחב רוחני פנימי בתוכנו, של קרבת אלוקים, בחיינו היום יומיים השגרתיים והלא שגרתיים שבהם אנו מעורבים ומגשימים - אורח חיים של קדושה וטהרה בחיי חולין. בבחינת- "קדש חייך בתורה וטהרם בעבודה".

ניתן אפוא לראות כיצד ברכת הכוהנים במדרג הצרכים החובות מיוצגת בשלושה המופעים בפרשתנו: **צבא- צרכי ביטחון והגנה, סוטה - המחויבות לשייכות למשפחה ולצרכיה, ונזיר- המחויבות לחברה במימוש עצמי, בהשפעה ותרומה לחברה ובתיקון עולם.**

אך אין בהצגת מדרג הצרכים ובמילוי החובות די. שכן, ברכת הכוהנים היא מיוחדת במינה - "לברך את עמו ישראל באהבה". שרק את ברכתה יש לברך באהבה, בשונה מכל הברכות האחרות.

המסר הוא ברור, גם את מילוי החובות, יש לעשות **באהבה כנכס**, ולא "כמצוות אנשים מלומדה" כנטל. המבחן האמיתי הוא מבחן האהבה. גם כאן, נראה לי שניתן להבחין במדרג וסולם של אהבה. **השלב הראשון** הוא בקיומה של אהבה בסיסית, גם אם היא **"אהבה שתלויה בדבר"**, שיש בה אינטרס להשגת תכלית כלשהי במערכת יחסים בין אנשים. זאת אהבה בסיסית בשלב הנמוך של הסולם שנובעת לפעמים, מכורח נסיבות קיומיות או סיפוק צרכים עצמיים. **בשלב הגבוה** מעליה ניתן לזהות את **"האהבה שאיננה תלויה בדבר"**, שאיננה נגועה, בשיקולים ואינטרסים אישיים, של רק מה טוב לי, או מה יצא לי מזה. זאת אהבה שיש בה תכלית אמיתית שאיננה אוהב בגלל שאני רוצה להשיג משהו אישי עבורי. אני מעניק את משאבי האהבה שלי לאחר, ביושר ובאמת. "איזו היא אהבה התלויה בדבר, זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר, זו אהבת דוד ויהונתן" (אבות, ה', טז').

מעליה בסולם האהבה, נבחין באהבה מהסוג הגבוה ביותר. **"אהבה שמקלקלת את השורה"**. "אמר רבי שמעון בר יוחאי. אהבה מקלקלת את השורה, דכתיב, וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו, ולא היו לו כמה עבדים? אלא אהבה מקלקלת את השורה....ויאסור יוסף מרכבתו

ויעל לקראת ישראל אביו, וכי לא היו ליוסף כמה עבדים?, **אלא אהבה מקלקלת השורה**. (בראשית רבה, וירא, פרשה נה, סימן ח').

כאן, בשלב זה אנו מזהים, סוג אהבה יתירה שגורמת לאדם, לצאת מגדרו וגורמת לו לנהוג שלא כשורה ולא כמקובל, להשקיע להתאמץ ולעשות מעל ומעבר למצופה. כמו לפני משורת הדין. זאת אולי האהבה שנעניק לה צל"ש. אך עדיין זאת אהבה חד צדדית מכיוון אחד. **אין כאן אהבה הדדית, יוקדת, עמוקה, סוחפת ושיש בה התרגשות משותפת של הדדיות האהבה. כאן ניצבת ברום סולם האהבה, אהבה אמיתית זו צדדית, של הדדיות בין איש לאשתו, בין אדם לרעהו, בין אדם למשפחתו, בין אדם לקהילתו ולחברתו.**

ברכת כוהנים בפרשתנו לוקחת אותנו בדיוק לאותו מקום נשגב של רום סולם האהבה, של מערכת יחסים בין המברך הכוהן למתברכים. יש כאן מרחב אהבה קולקטיבי ציבורי שמחייבת קיומה של הדדיות בין הכוהן המברך לבין עם ישראל המתברכים על ידו. זאת היא אהבה זו צדדית קולקטיבית, המבטאת הדדיות אמיתית של שליח ציבור, לציבור אותו הוא מברך ומשרת.

זאת היא הסיטואציה היחידה בקודקס ברכות ומצוות שמצוינת המילה אהבה, שהיא תנאי הכרחי לקיומה של הברכה - "וציונו לברך את עמו ישראל באהבה".

עדות לכך הוא הסיפור על אותו כהן שהציבור אינו אוהבו. קרה מקרה בכוהן אחד שקם ונשא כפיו, ועד שלא הספיק להשלים ברכתו, מת ונעשה גל עצמות. **"כל כהן דלא רחמין ליה עמא (שהציבור אינו אוהבו), לא יפרוס ידיו. ועובדא הוה (קרה מקרה) בחד כהן דקם ופרסי ידיו (בכהן אחד שקם ונשא כפיו), ועד דלא אשלים, אתעביד תלא דגרמי (ועד שלא הספיק להשלים ברכתו, נעשה גל עצמות). מאי טעמא? משום דלא בריך בחביבותא.. קם אחר ופרש ידיו וברך, ואתתקן ההוא יומא (קם כהן אחר ופרש ידיו וברך, אותו היום נתקן בעולם מהסכנה שריחפה עליו בעקבות נשיאת הכפים של הכהן הקודם.... כל כהן דהוא לא רחים לעמא (לא אוהב את עמו), או עמא לא רחמין ליה, (עמו לא אוהב אותו) לא יפרוס ידיו לברכא לעמא, דכתיב: טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך, אלא יברך" (המגן אברהם המביא מהזוהר). רק מי שעינו טובה והוא אוהב אמיתית את הבריות והם אוהבים אותו, יכול לברכם.**

זהו השלב הגבוה ביותר בברכת הכוהנים: "ישא ד' פניו אליך וישם לך שלום".

יתכן והמושג שלום בברכה, מבטא את המצב ההגשמי האידיאלי, של שלום הדדי ולא רק שלום חד צדדי. שלום שאותו עושים בני אדם. שלום של הדדיות אמיתית ולא שלום מזויף. שלום שיש בתוכו הגשמה של, - **"למצוא חן בעיני אלוקים ואדם".**

דומה, שלא ניתן לקפוץ מיד לשלב הגבוה של סולם האהבה ולהגיע לאהבה אמיתית של הדדיות, בין אדם לרעהו ובין מנהיג ושליח ציבור לאנשים, ללא שמכירים וחווים את קיומם של שלבי האהבה המוקדמים בסולם. דהיינו, האהבה הבסיסית התלויה בדבר, ומעליה האהבה שאינה תלויה בדבר ומעליה האהבה שמקלקלת את השורה ומעליה, האהבה הדו צדדית ההדדית, האמיתית והאולטימטיבית.

אהבה בין בני זוג, בין אדם לחברו, בין אדם לקהילתו ולחברתו, בין מנהיג לציבור - היא השקעה מתמדת. אין כאן קיצורי דרך, אי אפשר לדלג על שלבים. יש להשקיע בהתמדה ולנוע קדימה במעלות האהבה, עקב בצד אגודל. ראוי בהקשר לכך לימודו של הרב אליהו דסלר מתנועת המוסר (1892 – 1953), על האהבה והנתינה, - מה קודם למה? האהבה לנתינה, או הנתינה לאהבה? הרב דסלר מלמדנו שהנתינה קודמת לאהבה. דהיינו, אם תעסוק ותשקיע בנתינה, אז יותר תעניק אהבה לזולתך ובאותה מידה, יעניקו גם לך אהבה.

פרשתנו מאירה זרקור של אור למבחן האהבה, במחויבות להגנה ולביטחון, במופע הצבא "פֶּל-הַבָּא לְצָבָא צָבָא", בהמשך במחויבות למשפחה במבחן הסוטה ולאחריו במחויבות לחברה במבחן הנזיר. מבחן האהבה שהDNA שלו, בא לידי ביטוי עוצמתי באהבה הדו צדדית של הדדיות, בין הכהן המברך, לבין הציבור אותו הוא מברך: **"לברך את עמו ישראל באהבה".**

